

Ripoll vora el Ter

Fa una hora i mitja que un sol abrusador ens cau a sobre, i deixa marcat el seu curs per la terra en la vermellor que deixa impresa en les nostres mans i cara, on no arriba l'ombra del para-sol; fa una hora que sentim córrer el Ter pel nostre costat i caminem voltats de núvols de pols. Allà on veiem un grup d'arbres o una ombra ens hi guarim, tan solament per respirar un moment i lliurar-nos de la forta calor que fa. Per fi, una pedra aixecada al costat del camí ens diu que som al terme de Ripoll. Llavors caminem amb neguit, la vista sempre fixa en un mateix punt; ja no mirem l'encisadora arbreda que ens fa pas, ja no sentim el dolç murmull del Ter ni el melodiós cant dels ocells; una llum solament es remou en la nostra pensa, el nom d'un paradís és l'únic que recordem: Ripoll! Quines suaus inspiracions i grans records s'empenyen en la ment al sentir ressonar per les serres l'eco d'aquest gloriós nom! Com palpiten els cors verdaderament catalans al sentir-lo tan solament pronunciar! Ah! Per fi ets ja a prop nostre, joiell de l'edat mitjana! Dintre poc serem en el teu humil monestir! Venim a respirar el mateix aire tranquil que hi respiraven cents i cents de benedictins; venim a reposar en les mateixes lloses on reposaren creuats i templaris al tornar, cansats, de la Terra Santa, mes aixís com ells dipositaven en les teves arques els trofeus arrancats a llurs contraris, nosaltres solament una llàgrima podrem deixar-te com a record de la nostra estada...

Entrem en un país desconegut i mil voltes somniat; l'ànim se'ns agita; no caminem ja, volem; la suor corre pels nostres fronts i el respir ens manca; ja no hi ha pendents ni costes ni precipicis; la carretera estesa és al nostre pas i el perill no existeix per a nosaltres. Per fi, al tombar una pollancreda, ressona un crit per l'espai: Ripoll!!! Efectivament, Ripoll, la Covadonga catalana; Ripoll, la perla nascuda a l'unir-se el Ter amb el Freser; la gran vila cantada per Oliba; la que encloïa dintre els seus murs el temple més gran aixecat al cristianisme en el novè segle, estenent la seva fama pel món enter, es presenta davant nostre. Ens aturem un moment per contemplar-la. La torre quadrada del monestir i els campanars són il·luminats pels darrers raigs del sol ponent; l'horitzó és pur, solament alguns núvols brodats de loe s'aixequen silenciosos, i els xiprers, dibuixant llurs siluetes sobre el cel daurat es destaquen a primer terme amb un to de verd ombrívol. És un espectacle digne de ser contemplat amb sagrada quietud, és una harmoniosa successió d'efectes de llum que, començant des dels tons més brillants i insensiblement transformant-se en tints d'una finesa divina i esmortuint-se cada cop, tremolen durant breus instants i es desvaneixen.

Oh, Ripoll, quina corona de glòries més grandiosa és la teva! Quant de llorer s'ha marcat en el teu claustre! Quant bé feres a l'art i a les lletres i, en canvi, quant malament t'ho pagaren els qui et desconexereren o no et volgueren conèixer!... En els feliços dies del teu gran poder et distingies per la teva generosa i noble hospitalitat. Els fidels venien al teu monestir en pietós romiatge per prosternar-se al peu del prodigiós retaule que aixecà el gran Oliba a Santa Maria, il·luminat dia i nit per brodades llànties bizantines. Els artistes venien a estudiar els teus retaules i a embadalir-se

davant de les teves meravelles; els trobadors venien a escorcollar els teus arxius i a inspirar-se en la teva grandesa; els savis acudien de pertot arreu, cridats per la fama sempre creixent de les teves escoles i biblioteques, i en el claustre magnífic dels teus abats eren dignament acollits i considerats, claustre sant i únic punt on regnava sempre la treva de Déu. Els jueus venien a totes les fires a fer llurs vendes i trafiques; els aventurers, en cerca d'aventures; els cavallers orgullosos a recórrer llurs dominis, i els villans a esbargir se per un moment de llur carregós esclavatge. Les cançons de les vores del Freser, les balades del comte Arnau, repercutien per tot l'orbe cristià, i en les fredes i llargues vetllades de l'hivern, quan les puntes dels castells es confonien amb la fosquedat de la nit, la descripció de les teves belleses formava les delícies de les famílies feudals. Del teu *scriptorium* sortien meravellosos còdexs, missals llatins es copiaven i guardaven curosament en els teus arxius, arca santa del saber antic i del saber modern...

Per fi, arribem a la plaça del monestir. Entro al claustre, el volto de pressa, penetro en la iglésia, corro cap a la portada, i... pertot arreu ruïnes!!... No sé quant de temps he passat amb la vista clavada en aquests claustres; solament recordo que, apoderant-se de mi com un deliri, he vist les ruïnes del reial santuari aixecant-se, les parets caigudes per terra col·locar-se insensiblement en el lloc que ocuparen un dia i el claustre sencer reconstruir-se: he vist les coronises arrenclades sobre els capitells, els capitells sobre les fustes i l'escut de Catalunya campejar pertot arreu. Traslladant me al temple he vist ajuntar se les esquerdes, pujar les parets, unir-se les d'un costat amb l'altre amb delicada clave al mig, i formar setze gegantines arcades, aixecant-se al fons un misteriós retaule d'or ple de figures de mística expressió amb dibuixos simbòlics tatxonats d'esmaragdes i robins i un mosaic al peu servint-li de catifa; he vist, escrits per les parets, versicles bíblics i, per tots costats, làpides i inscripcions. Santa Maria se m'ha gravat llavors en la meva fantasia tal com devia ésser fa vuit segles. M'ha semblat sentir llunyans acords sortits de dins la iglésia, el cant de vespres ressonar per l'ampla volta seguint el ritme majestuós que marcaven les arpes i psalterions, i mans invisibles arrencar de les guitarres, cítares i monocordis notes suaus, melodioses; m'ha semblat sentir olor d'encens i veure esboirades pel fum les severes línies del temple; un raig de llum entrant per un finestral calcar mil colors en un afilligranat retaule, un groguenc missal obert sobre un tríptic al centre, i colorits i fantàstics tapissos penjar de l'orgue i gelosies. En l'accés del meu desvari, he cregut veure els aparellats pilars del claustre transformar-se en fantasmes vaporoses, i que en cada una d'elles samagava un personatge de nostra història. Els he vist caminar de dos en dos, voltant el claustre, formant llarga renglera, el pas acompassat, les mans amagades dintre amples mànigues, i mirant sempre les inscripcions gravades en la pedra. Al passar-me pel costat em dirigien una mirada tal que em glaçava la sang dintre les venes i seguien llur camí com murmurant pietosa oració. En el més vell, que anava davant, he cregut reconèixer el gran Wifred, per sa mirada serena i bondadosa i per la corona comtal que relluïa sota son caputx; en una figura delicada de formes com els brots del llimoner que creix en el pati d'aquest claustre, a Winidilda, i en dos abats de tranquil·la i venerable mirada, al

noble Arnulf i al savi Oliba. He vist passar bisbes i abats, Oliba Cabreta, Miró, Arnau amb un rotllat pergamí a la mà, guerrers i monjos, comtes i senyors, i per fi, entre les mil fantasmes, n'he vist una que sota son hàbit lluïa fèrria armadura. Em detinc a mirar-la i ja no em queda dubte: era ell, ell, el gran Bernat, el comte religiós, l'espant dels alarbs, el llamp del Besalú, ell, Tallaferro... Passen tots, s'allunyen les fantasmes, aixequen la llosa de llurs sepulcres, entren dins, passa la visió i em veig voltat dels meus bons amics que m'allarguen la mà. Jo els estrenyo.

Silenciosos també, pensen sens dubte en el passat, en el present i en l'esdevenidor d'aquesta joia d'art.

Pugem a veure a En Pellicer, nostre distingit consoci, autor de la monografia del monestir, qui té l'envejable joia de viure dins d'aquests mateixos claustres i que hi viu verament de cor, cuidant i venerant aquest santuari amb l'amor que un pare té per als seus fills. Ens rep amb l'amabilitat i cortesia que tant el caracteritzen, oferint-se galantment per acompanyar-nos.

Sortim, doncs, joiosos d'anar tan ben guiats. Passem al segon pis del claustre i entrem en un vertader planter de columnes d'un cisellat delicadíssim. Baixem, creuem vers l'esquerra i ens trobem sota els arcs de la portada i davant de les runes del temple. Des d'aquí se'ns presenta una perspectiva esglaiadora; a primer terme la sumptuosa portada i al fons un desert de pedres, una solitud espantosa, un camp de destrucció. Parets altíssimes murss gegantins, voltes trencades. finestrals mig caiguts, munts de runes com arrasades pel canó i engolides per les flames. És un espectacle que remou mil idees dins el cervell i que desperta mil sentiments incògnits, deixant-nos immòbils i sense paraula per expressar la nostra emoció.

Ens dirigim a la part baixa del claustre. Aquí no provaré de descriure la impressió que tanta bellesa ens produí perquè és impossible. Podran mesurar-se les dimensions, comptar-se els capitells i les arcades, podrà posar-se en clar el significat i simbolisme de les figures; mes reproduir la indignació i tristesa que causa a l'ànima veure aquestes obres d'art profanades, contemplar aquestes pedres, cada una de les quals és un pensament; aquests capitells, cada un revelador del geni d'un artista; aquestes pedres, que separades fins fan riure i en conjunt captiven i sedueixen; el voler demostrar l'efecte que causen en la nostra imaginació aquestes mil històries escrites sobre escantonades columnes i groguencs rosetons, ho repeteixo, és impossible. El monestir de Ripoll fou fet per a fer pensar, per a inspirar se, per a fer sentir; mes tot això, dins un mateix, trobant-se sota ses arcades; no vol ésser descrit. No vol, no pot ser-ho, perquè en la relació faltarà sempre aquell recolliment que un experimenta aquí dintre; perquè hi faltarà veure aquestes figures que estan cridant contínuament a la fantasia; perquè allà on parla el cor la ploma no corre. No pot ésser dibuixat, perquè hi mancarà el color; no pot ésser pintat, perquè hi mancarà sempre l'aroma de les flors, l'aire històric (si aixís val a dir-bo) que circula per aquests corredors. Provo de dibuixar, no obstant, i el pols em tremola, i al comparar el meu negre dibuix amb l'hermosura del natural, esquinço el paper i juro no tornar-hi; mes veig una cornisa, una armadura,

un tros caigut del claustre o un baix relleu, i em tempta, i a despit del meu jurament, torno a agafar el llapis.

Anem voltant el claustre. Passem al costat d'un sepulcre gòtic, en el qual es veuen set figures esculpturades amb típics vestits de l'Edat Mitjana. «Aquí foren guardades les cendres del gran Oliba», diu En Pellicer. Saludem a l'inspirat poeta i passem avant.

Mirem amb detenció aquests variats capitells, i davant de cada un passaríem hores senceres admirant-los. Tota la fantasia de l'Edat Mitjana hi està acumulada: tots els símbols que ideà aquella època de misticisme, tots els animals fantàstics que veia en somnis, tot el caràcter dels seus costums, tot el foc de la seva inspiració i la potència del seu geni, estan retratats en aquestes pedres; els variats vestits que es portaren des del segle X fins al XIV, els pentinats i mobles, les armes i armadures, ballestes i instruments musicals estan com a col·leccionats en aquest magistral museu; tot el gust exquisit en combinar arabescos; tots els entrellaçats, relleus i motlluresque l'Orient col·locà en les seves mesquites, volten i rematen aquestes aparellades columnes; pertot dracs, feres, lluites, dragons, guerrers, en fi, un deliri d'escultura, un cabdal de pulcritud i paciència, una mar d'inspiració.

Travessem una ala del claustre, caiguda, on hi ha soterrats els sepulcres.

Aquí dormen, en somni etern, els nostres primers herois; entremig d'aquestes ortigues resten perdudes les venerandes cendres dels nostres primers Comtes. Cada grapat de terra conté part d'una gran figura, i amb tot, la terra que Catalunya hauria de conservar, com Roma la de les seves catacumbes, està quasi oblidada, solament té per guarda els qui, com en Pellicer, es converteixen en apòstols de la seva vàlua.

Ja no veiem més que vagament el claustre; les ombres de la nit volten les seves ruïnes, impera una quietud sagrada i les campanes de Ripoll toquen a vespres. És un quadro imposant. Davant d'aquests mig oberts sepulcres, davant d'aquestes trencades làpides, davant d'aquest silenci etern, no movent-se ni una fulla d'aquesta centenària heura que viu arrapada per les columnes, davant del campanar que sembla amenaçar-nos, no sé si reso o el que faig, però una fredor s'apodera de mi i sento una tristesa tan gran que agafo pel braç els meus companys i solament els puc dir: «Anem-nos-en», i com si tots estéssim dominats d'una mateixa impressió, em segueixen i abandonem aquest lloc.

Travessem la nau, ja perduda entre les ombres i voltada d'òlibes, ens acomiadem d'En Pellicer, l'àngel bo de tan inoblidables ruïnes, i marxem a Ribes.

Al ser un tros lluny, miro enrere i veig encara, vagament, Ripoll i el Reial Santuari de Santa Maria. Aviat tot queda perdut en la fosquedat de la nit.

Adéu, oh gran santuari! Jo sento encara els teus planys; quan més m'allunyo de prop teu, més sublim te'm representes. Jo et veneraré sempre, jo et recordaré mentre visca i el teu record serà per a mi un pensament de glòria, una inspiració.

Adéu, adéu! El tívoli corre lleuger per la carretera de Ribes; un aire fred, baixa del Pirineu, ens bat la cara i estem tristos i pensatius. Altra vegada el Freser corre al costat nostre, altra vegada paisatges deliciosos ens obren pas, i, com al matí, passen torrents, boscos i cingles, però ja no veiem res;

estem morts de fatiga, més per les diverses impressions rebudes que per les moltes hores de camí que havem fet.

Al matí caminàvem lleugers amb el cor ple d'esperança; ara ens porten pensatius i amb la ment plena de sublims records.

[...]

Belles muntanyes del Pirineu, voreres encisadores del Ter, claustre encantat de Ripoll, carrers ombrívols de Ribes, adéu-siau! Jo guardaré sempre al fons del meu cor, en les més amagades fibres de les meves entranyes, una recordança d'amor envers vosaltres, jo conservaré gravades les vostres imatges en el meu esperit com un dels records més preuats de la meya juvenesa, com un dels somnis més agradosos de la meva vida, com una suau aroma del meu amor a la pàtria i a l'art

1880.

Santiago Rusiñol, *Records d'una excursió al Taga, Sant Joan de les Abadesses i Ripoll*. Obra Completa, Selecta, Barcelona, 1974 (3a) 2n vol. p.267-271